

BANK XIZMATLARI SOHASIDA RAQAMLASHTIRISHNING ROLI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Avvalbekov_Abduxalil_Yunus_o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda bank-moliya sektorini raqamlashtirish yo'nalishida izchil islohotlar olib bormoqda. Raqamli transformatsiya mamlakatda nafaqat moliyaviy xizmatlarning samaradorligini oshirish, balki iqtisodiyotni umumiy raqamli rivojlanish yo'liga olib chiqishning muhim omili bo'lib xizmat qilmoqda. Bank xizmatlarining raqamlashtirilishi O'zbekistonda aholining keng qatlamlariga moliyaviy xizmatlar ko'lamini kengaytirish, xizmatlar tezligi va qulayligini oshirish, shuningdek, xizmat ko'rsatishdagi shaffoflikni ta'minlash imkonini bermoqda. Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda raqamli xizmatlarga bo'lgan talabning keskin oshishi, bank tizimining innovatsion yechimlarga o'tishini tezlashtirdi.

Bugungi kunda O'zbekistonda deyarli barcha yirik banklar o'z mijozlariga mobil ilovalar, internet-bank, QR-to'lovlar, kontaktless karta tizimlari, raqamli identifikatsiya va boshqa ilg'or texnologiyalar orqali xizmat ko'rsatmoqda. Masalan, "Click", "Payme", "Apelsin", "Upay", "Anorbank", "Kapitalbank", "Hamkorbank" kabi to'lov va bank ilovalari keng joriy etilgan va millionlab foydalanuvchilarga ega. 2023-yil yakunlariga ko'ra, mobil to'lovlar hajmi 154 trillion so'mdan oshdi va bu ko'rsatkich yiliga 37 foizlik o'sishni tashkil etdi. Shu bilan birga, QR-kod orqali to'lov qilish imkoniyati mavjud savdo va xizmat ko'rsatish nuqtalari soni 700 mingdan oshdi.

Raqamlashtirish jarayonining muvaffaqiyatli rivojlanishida hukumat va Markaziy bankning roli beqiyosdir. Xususan, 2020-yilda O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan "Raqamli bank" konsepsiyasi ishlab chiqilgan bo'lib, bu mamlakatda raqamli moliyaviy xizmatlarni takomillashtirish uchun zarur me'yoriy-

huquqiy asosni yaratdi. 2022-yildan boshlab esa raqamli to'lov xizmatlarini ko'rsatish bo'yicha yangi litsenziya tizimi joriy etildi. Bularning barchasi fintech-kompaniyalar va startaplarga bank sektori bilan integratsiyalashgan holda ishlash imkoniyatini berdi.

Open Banking tamoyillarini bosqichma-bosqich joriy etish ham O'zbekistonda muhim bosqichga aylandi. 2024-yil sentabr oyidan boshlab, pilot loyiha sifatida boshlangan Open Banking tizimi banklar va uchinchi tomon xizmat ko'rsatuvchilari o'rtasida mijozlarning ma'lumotlarini xavfsiz almashinish imkonini bermoqda. Bu esa yangi moliyaviy xizmatlar paydo bo'lishiga, raqobat muhitining kuchayishiga va, eng muhimi, iste'molchilar uchun qulay va shaffof xizmatlar paydo bo'lishiga zamin yaratmoqda.

Raqamlashtirishning asosiy afzalliklaridan biri — bank xizmatlariga kirish imkoniyatining kengayishi, ya'ni moliyaviy inklyuziya oshib bormoqda. O'zbekistonning chekka hududlarida yashovchi fuqarolar ham endi mobil telefon orqali bank hisob raqamini ochish, to'lovlarni amalga oshirish, kredit olish yoki hisob-kitoblarni yuritish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa bank tizimi orqali aylanayotgan mablag' hajmining ortishiga, soliq tushumlarining oshishiga va soyaviy iqtisodiyot hajmining qisqarishiga olib kelmoqda.

Bundan tashqari, raqamlashtirish banklar uchun ham katta afzalliklar keltirmoqda. Birinchidan, mijozlarga xizmat ko'rsatish xarajatlari keskin kamayadi, ikkinchidan, jarayonlar avtomatlashtiriladi va inson omili kamayadi, uchinchidan, katta hajmdagi ma'lumotlar asosida tahlil qilish va strategik qarorlar qabul qilish imkoniyati kengayadi. Masalan, sun'iy intellekt asosidagi kredit skoring tizimlari, firibgarlikni aniqlovchi algoritmlar, chat-botlar yordamida 24/7 xizmat ko'rsatish kabi yechimlar ko'plab banklar tomonidan joriy qilinmoqda.

O'zbekiston uchun istiqboldagi muhim yo'nalishlardan biri — smart-kontraktlar va blokcheyn texnologiyalarining bank amaliyotiga tatbiq qilinishi hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar kredit bitimlarini, garov shartnomalarini va boshqa huquqiy hujjatlarni avtomatlashtirish, tasdiqlash va nazorat qilishda yuqori darajadagi ishonchlilikni ta'minlaydi. Bundan tashqari, "Digital ID" (raqamli shaxsni tasdiqlash)

tizimini joriy etish orqali mijozlar uchun masofaviy xizmat ko'rsatishni soddalashtirish rejalashtirilgan.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda bank xizmatlari sohasida raqamlashtirish iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasida asosiy yo'nalishlardan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Bu jarayon aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, bank xizmatlariga kirishni yengillashtirish, xizmatlar sifatini oshirish va investitsion jozibadorlikni kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kelgusi yillarda raqamli moliyaviy xizmatlarning yangi turlari, sun'iy intellekt, blokcheyn va open banking asosida yaratilgan platformalar orqali butun bank sektori butkul yangi bosqichga o'tadi.

Raqamli bank xizmatlarining kengayishi nafaqat bank sektorini, balki umumiy iqtisodiy tizimni ham isloh qilmoqda. Masalan, kichik va o'rta biznes vakillari uchun raqamli bank xizmatlari orqali tezkor kredit olish, onlayn hisobraqam ochish, elektron hisob-fakturalar yuritish imkoniyatlari yaratilmoqda. Bu esa tadbirkorlik muhitining liberallashtirishiga va biznes yuritishdagi byurokratik to'siqlarning bartaraf etilishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, davlat organlari bilan integratsiyalashgan bank xizmatlari — soliq to'lovlari, bojxona to'lovlari va ijtimoiy to'lovlarning elektron tarzda amalga oshirilishi — davlat moliyaviy boshqaruvi tizimini ham ancha shaffof va samarali qilishga xizmat qilmoqda.

Ijtimoiy jihatdan qaralganda, raqamlashtirish aholining moliyaviy savodxonligini oshiradi. Aholi o'z mobil telefonlaridan foydalangan holda bankdagi mablag'larini boshqarish, o'z daromad va xarajatlarini nazorat qilish, turli moliyaviy xizmatlardan foydalanish madaniyatini o'rganmoqda. Bu esa uzoq muddatda jamiyatda moliyaviy barqarorlik va mustahkam ijtimoiy-iqtisodiy tuzum shakllanishiga zamin yaratadi.

Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, rivojlangan davlatlarda (masalan, Estoniya, Singapur, Janubiy Koreya va Shvetsiya) raqamli bank xizmatlari kundalik hayotning ajralmas qismiga aylangan. Bu davlatlarda naqd puldan foydalanish darajasi minimal bo'lib, barcha asosiy moliyaviy operatsiyalar raqamli tarzda amalga oshiriladi.

O'zbekiston ushbu yo'nalishda muhim bosqichlarni bosib o'tmoqda, biroq hali amalga oshirilishi lozim bo'lgan bir qancha strategik vazifalar mavjud.

Eng avvalo, **kiberxavfsizlik** muammosi dolzarb bo'lib qolmoqda. Raqamli tizimlarning kengayishi bilan birga, kiberhujumlar xavfi ham ortib bormoqda. Shu sababli bank tizimi ma'lumotlarini himoyalash, mijozlar shaxsiy ma'lumotlarining maxfiyligini ta'minlash, shuningdek, soxta to'lovlar va firibgarlikning oldini olish maqsadida zamonaviy xavfsizlik texnologiyalarini joriy etish zarur.

Shuningdek, raqamli xizmatlardan foydalanishda hududlar o'rtasida tafovutlar mavjud. Ba'zi chekka qishloq hududlarida internet sifati pastligi yoki raqamli savodxonlik darajasining pastligi sababli bank xizmatlarining raqamli shakllari to'liq joriy etilmagan. Bu borada davlat tomonidan axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish, raqamli xizmatlarga kirishni subsidiyalash, aholining keng qatlamlarini o'qitish orqali masalani hal etish mumkin.

Yakuniy bosqichda, raqamlashtirish bo'yicha davlat strategiyasining asosiy maqsadi — “raqamli iqtisodiyot” tamoyillarini bank xizmatlari orqali amaliyotga tatbiq etishdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PQ-4851-son qaroriga muvofiq, “2020–2023-yillarda Raqamli O'zbekiston strategiyasi” qabul qilingan bo'lib, unda bank xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha aniq yo'nalishlar belgilangan. Ushbu strategiyaning izchil amalga oshirilishi natijasida, yaqin yillarda O'zbekiston bank tizimi nafaqat mintaqaviy, balki global raqamli moliyaviy makonda ham o'z o'rnini egallashi kutilmoqda.

Shu tariqa, bank xizmatlarining raqamlashtirilishi O'zbekistonda iqtisodiy o'sish, moliyaviy inklyuziya, shaffoflik va samaradorlikning oshishiga olib kelmoqda. Bu jarayonni to'liq amalga oshirish uchun esa ilg'or texnologiyalarni joriy etish bilan birga, institutsional islohotlar, aholining raqamli savodxonligini oshirish, normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish kabi kompleks yondashuvlar talab etiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda bank xizmatlarini raqamlashtirish moliyaviy tizimni zamonaviylashtirish, xizmatlar sifatini oshirish va aholining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu

jarayon nafaqat banklar va mijozlar o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtirmoqda, balki butun iqtisodiyotni shaffof, samarali va inklyuziv yo'nalishda rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, ularni huquqiy va institutsional jihatdan qo'llab-quvvatlash O'zbekiston bank tizimini global raqamli moliyaviy makonga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Manbalar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4851-sonli qarori. "2020–2023 yillarda Raqamli O'zbekiston strategiyasini amalga oshirish to'g'risida". 05.10.2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. "Bank xizmatlarini raqamlash konsepsiyasi". Toshkent, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining yillik hisobotlari. – www.cbu.uz
4. "O'zbekiston bank tizimi raqamli transformatsiya yo'lida" – "Bank va Bozor" jurnali, 2023, №2.
5. Raximova N.A. "Raqamli iqtisodiyot sharoitida banklar faoliyatining transformatsiyasi". – TDIU, 2022.
6. Axmedov S.I. "Moliyaviy xizmatlar sektorida innovatsion texnologiyalar". – Toshkent, Iqtisodiyot, 2021.
7. Karimov B.B. "Bank ishi asoslari". – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
8. Xolboev T.X. "Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot". – Toshkent, 2022.
9. Tapscott D. "Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World". – New York, 2018.